

บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์

The Role of PhraKru Apirakteerakun and The Development in Surin Province

กานต์ กาญจนพิมาย¹ วิเชียร แสนมี² และ ประภาส แก้วเกตุพงษ์³

Kan Kanjanapimai¹ Wichian Sanmee² and Prapas Kaewketpong³

Received : January 15, 2024; Revised : May 3, 2024; Accepted : May 21, 2024

บทคัดย่อ (Abstract)

งานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก พระภิกษุสงฆ์ซึ่งทำงานด้านการพัฒนา คัดเลือกโดยวิธีสำรวจข้อมูลตามประสบการณ์การพัฒนาไม่น้อยกว่า 20 ปี มีเครื่องมือการวิจัยจากการสร้างเครื่องมือ จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มีการเก็บรวบรวมการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูล จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย หนังสือตำราที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้นำชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 3 คน และวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยโดยการนำเสนอในเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ มีการพัฒนาบุคคล ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ด้วยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการสอนโดยใช้กุศโลบาย และนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทและชุมชน เพื่อให้เกิดจุดเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงมุมมอง เกิดปัญญาและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น กิจกรรมการสอนควบคู่กันกับงานด้านสาธารณะสงเคราะห์แก่สังคม

คำสำคัญ (Keywords) : บทบาทพระสงฆ์, พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ, การพัฒนา, สุรินทร์

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University; e-mail : saucearmspandaman@gmail.com

^{2,3} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University; e-mail : wichian@kku.ac.th, prapakae@kku.ac.th

Abstract

This qualitative research aimed to study and analyze the role of Phra Kru Apirakteerakun in relation to societal development in Surin Province. The primary data sources were selected from monks working in development, with at least 20 years of experience, using research tools developed through theoretical review and relevant literature. Data were collected through interviews and document analysis, employing non-participatory observation and semi-structured interviews. The study included document and research reviews, relevant textbooks, and in-depth interviews with community leaders and villagers (3 people). Research findings revealed that Phra Kru Apirakteerakun's societal development role focused on physical and mental development through Buddhist teachings, utilizing teaching methods and applying Buddhist principles to fit the context and community. This facilitated perspective changes, wisdom cultivation and practical application in daily life, such as teaching activities alongside social welfare work.

Keywords : The role of monks, Phra Kru Apirakteerakun, Development, Surin

บทนำ (Introduction)

สังคมไทย นับได้ว่าเป็นการนับถือพุทธศาสนานับยาวนาน ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันหลักในสังคมไทย และได้สะท้อนความเชื่อผ่านวิถีชีวิตภายใต้หลักความเชื่อและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในแบบของไทย โดยรากฐานนั้นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้ผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่น (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน) หรือ Buddhist folklore จนกลายเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย มีบริบททางศาสนาทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม โดยเป็นพื้นที่เยียวยาทางจิตใจ รวมถึงเป็นสถานที่ให้ความสงบแก่คนในสังคม (ที่พึ่ง) บทบาทของศาสนาจึงกลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นแกนหลักสำคัญในการช่วยเหลือบรรเทาปัญหาของสังคม และอยู่ร่วมกับสังคมมาโดยตลอด

สังคมอีสาน หรือ บริเวณพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้มีการเข้ามาของพุทธศาสนาในอีสาน เฉกเช่นเดียวกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยสามารถแบ่งแยกออกเป็นส่วนของตำนาน จารีก และหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ซึ่งแยกออกจากกัน ก่อให้เกิดแนวทางการทำความเข้าใจถึงการเข้ามาของพุทธศาสนาในภาคอีสาน

ของไทย โดยเราพิจารณาจำแนกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ 1) ตำนานและนิทาน ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาของพุทธศาสนา เช่น ตำนานอรัญคราตุ นครนิทานต่าง ๆ และศาสนานิทาน หากยึดตามตำนานเหล่านี้ จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาเข้าสู่อีสานก่อนพุทธศักราช คือ ก่อนพุทธเจ้าปรินิพพาน ส่วนการประดิษฐานพระธาตุหัวอกหรืออรัญคราตุนั้นเกิดขึ้นภายหลังพุทธปรินิพพานซึ่งดำเนินการโดยพระมหากัสปะเถระ (อุดม บัวศรี, 2534 : 3) และ 2) หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ได้แสดงถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในภาคอีสานดังที่ได้กล่าวมาของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไท-ลาว หรือไทยอีสาน หากเริ่มนับบทบาทการเข้ามาของพุทธศาสนา น่าที่จะเริ่มในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-11 ซึ่งมีการพบพระพุทธรูปสำริด (อายุประมาณ พ.ศ.1050-1100) ในศิลปะแบบอมราวดีหรืออนุราชปุระที่นำมาจากอินเดียและพระพุทธรูปนาครปรกติลาที่สร้างขึ้นเองในท้องถิ่น (ธาดา สุทธิธรรม, 2549 : 5) แต่การตีความในการสร้างรูปเคารพนี้ก็ยังคงเป็นปัญหาถกเถียงกัน ซึ่งอาจเป็นพระโพธิสัตว์ที่หล่อด้วยสำริดและหินทราย (วิโรฒ ศรีสุโร, 2539 : 22) และเป็นการตีความไปในทางการนับถือพุทธศาสนาเดียวกัน แต่เป็นปัญหาในเรื่องลัทธิที่แตกต่างกัน บางกรณีการตีความได้กล่าวว่า พระพุทธรูปไม่สามารถบ่งบอกได้ชัดเจนเพราะสามารถเคลื่อนที่ผ่านทางการติดต่อกันได้เช่นกัน หากการเข้ามาของพระพุทธรูป พร้อมการนับถือพุทธศาสนา ก็พอที่จะชี้ได้ว่า พุทธศาสนาน่าที่จะเริ่มช่วงปลายของยุคนี้เช่นเดียวกัน เป็นช่วงที่จะเข้าสู่ยุคสมัยทวารวดี (กานต์ กาญจนพิมาย, 2553 : 3) และหยั่งรากเข้ามามีอิทธิพลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของประเทศไทยรวมทั้งการที่มีตำนานและการเดินทางของพระพุทธเจ้า รวมทั้งบทบาทของพระสงฆ์สำคัญในภาคอีสานมากมาย

บทบาทพระสงฆ์ ได้เข้ามาผูกพันกับสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีส่วนร่วมในฐานะบุคคลหรือองค์กรของสังคม มีทั้งเข้ามาการแก้ไขปัญหาบางส่วนในสังคมหรือเข้าร่วมเผชิญปัญหากับสังคมร่วมกัน จึงอาจมองได้ว่าการเข้ามาร่วมกับปัญหาโดยมิได้ตัดบทบาทออกจากสังคมหรือทอดทิ้งสังคม เป็นบทบาทของพระสงฆ์เช่นเดียวกันกับสมัยพุทธกาล และในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์มีหน้าที่ปฏิสัมพันธ์กับสังคมโดยตรงจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพของสังคม สอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในหลายประเทศที่องค์กรหรือสถาบันทางศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อสังคม เช่น เวียดนาม พม่า ทิเบต เป็นต้น หรือแม้กระทั่งบางส่วนของประเทศไทยที่นำแนวทางบทบาทของพระสงฆ์มีส่วนร่วมกับสังคมอย่างชัดเจนมาปรับใช้ในชุมชน เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย

บทบาทพระสงฆ์ในสังคมอีสาน หากย้อนกลับไปในช่วงระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงช่วงสงครามเย็นและการแบ่งฝักฝ่ายของอุดมการณ์ทางการเมืองนำมาสู่การชะลอการพัฒนาในสังคมอีสาน จนกระทั่งได้มีการมอบตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่ในเขตงานอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ปี 1982 โดยฝ่ายความมั่นคงได้รายงานว่า สหาย วิโรจน์ หัวหน้ากลุ่ม ได้ออกมามอบตัวต่อทางการ เพราะพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อความคิดของเขา (ณรงค์ เชื้อบัวเย็น และพระมหาชัยชนะ บุญนาดี, 2563 : 668) นำมาซึ่งการแสดงบทบาทของพระสงฆ์โดยมีรูปแบบดั้งเดิมเช่นเดียวกับบทบาทพระสงฆ์ในอดีต และทำให้ช่วงระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา บทบาทของพระสงฆ์ได้มีความเกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมอีสานหลากหลายมิติ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ การเป็นที่พึ่งพิงของคนในสังคม เยียวยาทางด้านจิตใจ รวมถึงบทบาทในแง่ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในสังคมอีกด้วย ซึ่งขอบเขตและวิธีการในการช่วยเหลือสังคมมีมากกว่าพันธกิจของสงฆ์ที่ได้กำหนดไว้ เช่น การเป็นโรงพยาบาลสนาม การเป็นศูนย์กลางความรู้วิชาการ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสงเคราะห์ทั้งคนและสัตว์ เป็นต้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลให้คนอีสานได้รับการช่วยเหลือ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จากงาน (บทบาท) ของพระสงฆ์ มุมมองและวิธีการนี้เองเป็นแนวคิดทางพุทธศาสนาต่อสังคม และได้ขยายออกไปเป็นส่วนหนึ่งในประเด็นของการศึกษา พุทธศาสนาเพื่อสังคม เพื่อกำหนดบทบาทของการพัฒนานำมาสู่ฐานะทางสังคมของพระสงฆ์

ถึงแม้ว่าวิธีคิด กรอบ แนวทางของพระพุทธรศาสนาในภาคอีสาน รวมถึงสภาพทางสังคมในอีสานมีอิทธิพลต่อบทบาทพระสงฆ์โดยทำให้เกิดความใกล้ชิดกับสังคมมากยิ่งขึ้น ความใกล้ชิดกับสังคมนั้น ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ให้ใกล้ชิดกับปัญหาทางสังคมเช่นเดียวกัน ทำให้บทบาทพระสงฆ์ในสังคมอีสาน มีความจำเป็นหรือแรงจูงใจส่วนบุคคลในการเข้าไปอยู่ร่วมกับสังคมและมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมมาโดยตลอด เป็นผลให้เกิดการสร้างแนวทางและบทบาทได้ทำให้เกิดแนวคิดของพระสงฆ์ที่ต้องการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมขึ้น บทบาทหน้าที่นี้มาก่อนการจัดตั้งกรอบพันธกิจของมหาเถรสมาคมในประเทศไทย เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาในภาคอีสานมีมาก่อนการปฏิรูปการทำงาน (บทบาท) ภายในศาสนา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวทางการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาในภาคอีสาน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ยืนยันการทำงานเพื่อสังคมของพระสงฆ์และเน้นย้ำถึงบทบาทการทำงาน วิธีการ และกระบวนการในการทำงานเพื่อสังคม

บทบาทพระสงฆ์ จึงเสมือนเป็นเครื่องชี้วัดความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคม (อีสาน) เพราะบทบาทพระสงฆ์ไม่ใช่ที่พึงพิงเพียงด้านจิตใจอย่างเดียว แต่ต้องมาจากความต้องการของคนในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทให้กับพระสงฆ์มากกว่าการกำหนดโดยพระธรรมวินัยเพียงอย่างเดียว ซึ่งความสัมพันธ์นี้มีอิทธิพลต่อบทบาทและสถานะของพระสงฆ์ในสังคม (อีสาน) ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ต้องมีความหลากหลาย (ปฏิสัมพันธ์กับสังคม) เพื่อตอบสนองความต้องการต่อสังคม นำมาซึ่งสาเหตุให้พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาท โดยมีบทบาทหลักในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและที่พึ่งทางจิตใจ และมีบทบาทรองในการพัฒนาสังคมอีสานในด้านต่าง ๆ อีกด้วย จะเห็นได้จากการศึกษากระบวนการชุมชนการระดมทุนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านยอดแกง ตำบลยอดแกง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการสนทนาและการสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ร่วมกันเห็นว่า กระบวนการชุมชนการระดมทุนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านยอดแกง มีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ การสร้างกลุ่มคน การสถาปนากลุ่ม การออกแบบกิจกรรมกลุ่ม การขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม การเสริมสร้างพลังเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่ม (พระครูวิบูลวุฒิกร, ดุสิต ศรีโคตร, และเกวลี ศรีโคตร, 2564 : 59-62)

บทบาทพระสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์ มีความสัมพันธ์กับสังคมเช่นเดียวกันกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมอีสาน โดยในจังหวัดสุรินทร์นั้นมีพระสงฆ์มากมายที่ได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมมาอย่างช้านาน เช่น พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน) วัดสามัคคี ดำเนินงานการพัฒนาโดยมีจุดเริ่มต้นจาก ความต้องการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง มีผลงานสำคัญ เช่น สหบาลข้าว ร้านค้าหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ รวมทั้งเป็นผู้ร่วมตั้งกลุ่มสหธรรมิก (แนวทางศาสนามีส่วนร่วมกับสังคม) เป็นต้น หลวงปู่ดุลย์ อตุโล วัดบูรพาราม มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นสุรินทร์ในมิติด้านจิตใจพัฒนาคนด้วยการฝึกฝนตนเอง และนำคำสอนไปปรับใช้ในชีวิตได้ เป็นต้น พระเทพวชิรญาณโสภณ วิสุทธีมุนี (เย็น นนทิพโล) วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ซึ่งทำหน้าที่ดูแลสิ่งแวดล้อม งานพัฒนาปรับปรุง และช่วยเหลือคนในสังคมมายาวนาน และในปัจจุบันมีพระสงฆ์ที่เข้าร่วมพัฒนาสังคมภายในจังหวัดสุรินทร์อีกมากมาย รวมถึง พระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับบทบาทการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์

ดังนั้น การวิจัยเรื่องนี้จึงได้เสนอมุมมองซึ่งสะท้อนบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ โดยอิงจากฐานของบทบาทพระสงฆ์ นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน เพื่อสะท้อนบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งปรากฏขึ้นจากการทำงาน

มายาวนานของพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ และนำเสนอบทบาทพระสงฆ์ของพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ
ต่อสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการศึกษาเชิงปรากฏการณ์และตีความเพื่อสร้างความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีการแสดงออกผ่านปรากฏการณ์ของช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและลักษณะของบทบาทพระสงฆ์ที่ร่วมพัฒนาสังคม

1. วิธีการและขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการทั้งหมด 3 แบบ ซึ่งได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารผลงาน ข่าวสาร สื่อ เว็บไซต์ หนังสือวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวกับพันธกิจพระสงฆ์ในการพัฒนาภาคอีสาน

1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการลงสนามเพื่อเข้าไปสำรวจปรากฏการณ์ของการทำงาน การจัดการกระบวนการพัฒนาของพระสงฆ์ ฐานะและบทบาทของพระสงฆ์

1.3 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้กระทำหรือผู้ริเริ่มในบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนวัดหรือกิจกรรมที่ทำให้เกิดการพัฒนาโดยผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. เครื่องมือวิจัย

2.1 วิธีการสร้างเครื่องมือ จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.2 กำหนดกรอบประเด็นการสัมภาษณ์

- 1) พระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคม
- 2) ผู้นำชุมชนและชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนา

2.3 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ โดยตรวจสอบประเด็นแนวคำถามในการวิจัยว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เป็นกรอบในการศึกษาหรือไม่ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3. พื้นที่/กลุ่มประชากร

ในการศึกษาเรื่องบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ ผู้ศึกษาได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

3.1 เป็นพระสงฆ์ในภาคอีสานที่มีบทบาทในการทำงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ปี

3.2 เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ได้รับการยอมรับจากสังคม นอกเหนือจากพันธกิจเพื่อยืนยันการปฏิบัติพันธกิจแต่ละด้านในพื้นที่ภาคอีสาน

3.3 ผู้นำและชาวบ้านพื้นที่ละ 3 คน

4. การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การทำงาน ฯลฯ เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงลงมือสรุป

4.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด

4.3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นสามารถทำได้โดยการที่ผู้วิจัยสังเกต หรือรวบรวมข้อมูลได้หลาย ๆ อย่าง แล้วนำมาแยกตามชนิดนำมาเปรียบเทียบกัน

5. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนสำคัญในการทำวิจัย คือ การตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

5.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูล que ผู้วิจัยได้นั้นนั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น จะตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา บุคคล และพื้นที่

1) การตรวจสอบแหล่งเวลา หมายถึง การตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้นเหมือนกันหรือไม่ ผู้ศึกษาจึงได้สัมภาษณ์ความเป็นมาและจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเพื่อให้เห็นพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงด้านงานพัฒนาตามช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

2) การตรวจสอบบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ผู้วิจัยมีการตรวจสอบโดยสัมภาษณ์จากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนากับการพัฒนา

3) การตรวจสอบพื้นที่ หมายถึง พื้นที่ในการเก็บข้อมูลแตกต่างกันเพื่อนำมาตรวจสอบจัดทำข้อมูลและประเด็นของคำถามเดียวกันโดยมีพื้นที่แตกต่างกันเพื่อให้เห็นถึงบริบทซึ่งแตกต่างกัน

5.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อบรรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยเก็บรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกต

ผลการวิจัย (Research Results)

งานวิจัย เรื่อง บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทที่ได้ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้อย่างเหมาะสม และทำหน้าที่บทบาทต่อสังคมอย่างชัดเจน รวมถึงการทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเอง ก่อให้เกิดประโยชน์ของพระสงฆ์ อันมีจุดเริ่มต้นมาจากมุมมองภายในตนเอง เพื่อออกไปสู่ชุมชน และขยายไปสู่สาธารณะ โดยมีมุมมองต่อตนเอง มี 3 รูปแบบ คือ 1) บทบาทต่อตนเองในฐานะภิกษุในพระพุทธศาสนา 2) บทบาทต่อตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม และ 3) บทบาทต่อตนเองในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม ซึ่งบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ มี 2 บทบาทหลัก คือ 1) คันถธุระ ธุระฝ่ายคัมภีร์ ธุระคือการเรียนคัมภีร์ การศึกษาปริยัติธรรม และ 2) วิปัสสนาธุระ ธุระฝ่ายวิปัสสนา ธุระด้านการเจริญวิปัสสนา กิจพระศาสนา ในด้านการสอนการฝึกเจริญกรรมฐาน ซึ่งจบครบที่วิปัสสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553 : 374) ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ ดังนี้ “การนำไปสู่ความสำเร็จของชีวิต ช่วยเหลือสังคมให้เจริญขึ้น” (พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ, 2566 : สัมภาษณ์) โดยสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน

บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ ได้เริ่มต้นจากการสงเคราะห์ควบคู่ไปกับการพัฒนาคนในชุมชนจนได้รับรางวัล "เสาหลัก เมืองสุรินทร์" วันที่ 5 ธันวาคม 2565 คือ รางวัลคุณประโยชน์ต่อจังหวัดสุรินทร์ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมและเป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลัง โดยด้านศาสนศึกษาและศาสนสงเคราะห์ พระครูอภิรักษ์ธีรคุณปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูตอาสาประจำอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และจัดการอบรม แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม แก่พุทธศาสนิกชนชาวบ้านพยุหสุข หมู่บ้านใกล้เคียงทุกวันธรรมสวันะและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ในด้านสาธารณสงเคราะห์ จัดการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา ฝึกหัดและสามเณรที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ธารณะต่อต้าน ยาเสพติด ช่วยเหลือสังคม โดยการบริจาคทุนทรัพย์แก่งานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน (จักรยานให้กับนักเรียนมากกว่า 1,600 คัน)

คอมพิวเตอร์ให้กับโรงเรียน อุปกรณ์และเครื่องมือแพทย์ ที่ขาดแคลน เครื่องผลิตออกซิเจน ศูนย์ดูแลสุขภาพพระยาวัย ป่วยสถานีตำรวจ สร้างบ้าน แก่ผู้ยากไร้ รวมถึงจัดสรรงบประมาณที่ขาดเหลือให้แก่องค์การบริหารการปกครองท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมตำบล เป็นต้น

ด้านการพัฒนาอาชีพ

ในด้านการพัฒนาพระครูอภิรักษ์ธีรคุณได้ส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งสร้างทุนทางสังคมให้กับชุมชนและวัด คือ การส่งเสริมการประกอบอาชีพเฟอร์นิเจอร์ด้วยฝีมือชุมชน โดยจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมอาชีพเริ่มขึ้นมาจากการมองเห็นถึงของไร้ประโยชน์นำมาสร้างคุณค่า คือ โต๊ะไม้ซึ่งพบได้มากในเขตพื้นที่ชุมชน โดยชาวบ้านมักจะนำไปเผาทิ้ง พระครูอภิรักษ์ธีรคุณมองว่าการเผาทิ้งไปไม่เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า จึงได้มองเห็นถึงประโยชน์จากประสบการณ์ ที่เคยสังเกตเห็นถึงการแปรรูปไม้เป็นเฟอร์นิเจอร์ จึงได้นำกลุ่มชาวบ้านส่วนหนึ่งให้ชุดต่อไม้เข้ามา ที่วัดเพื่อแปรรูปไม้ให้เป็นเฟอร์นิเจอร์ พระครูอภิรักษ์ธีรคุณได้ออกแบบและลงแปรรูปเองตามความคิดและจินตนาการในแปรรูปโต๊ะไม้ จนกลายเป็น บาร์ เป็นโซฟา และส่งขายส่วนใหญ่เป็นลูกค้าชาวต่างประเทศ โดยแบ่งรายได้กับชาวบ้าน คือ เฟอร์นิเจอร์ 3 เข้าวัด 2 ให้ชาวบ้าน 1 ซึ่งรายได้ที่เข้าวัด พระครูอภิรักษ์ธีรคุณนำมาเป็นทุนในการหาวัสดุมาจัดทำเฟอร์นิเจอร์ในครั้งต่อไป อีกส่วนสงเคราะห์กลับคืนสู่สังคม นำไปมอบเป็นสาธารณะสงเคราะห์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ นิยามการพัฒนา คือ “การนำไปสู่ความสำเร็จของชีวิต ช่วยเหลือสังคมให้เจริญขึ้น” โดยสอดคล้องกับจุดเริ่มต้นของการเข้ามาสร้างกิจกรรมพัฒนาสังคมจากความเมตตา ซึ่งพระครูอภิรักษ์ธีรคุณมองเห็นถึงความลำบากโดยท่านเข้าใจชุมชนเพราะท่านเคยลำบาก

ที่สุดในชุมชน ท่านจึงมีใจในการช่วยเหลือลดความยากลำบากของคนในชุมชน ในสังคม และพัฒนาจิตวิญญาณ พัฒนาความรู้ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ ได้มีการนำแนวคิดมาใช้ในการพัฒนา คือ “อย่าลืมคนเคยสู้อยู่เกี่ยวข้อง อย่าลืมคนเคยร่วมสร้างควมยิ่งใหญ่ อย่าลืมคนที่เคยมีน้ำใจ อย่าลืมเป็นผู้ให้ถ้าได้ดี ” (พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ, 2566 : สัมภาษณ์) และหลักของชาวพุทธที่ดี 7 ข้อ คือ “มีความรู้กว้างขวาง มอบความไว้วางใจ ให้โอกาส ปราศจากอคติ ดำริถึงความก้าวหน้า มีปัญหาเร่งแก้ไข ให้อภัยทุกโอกาส” เป็นแนวความคิดผ่านประสบการณ์และการศึกษาปฏิบัติมาจึงก่อให้เกิดแนวทางนี้ และท่านยังใช้ “กุศโลบาย” ในงานพัฒนากับชุมชน โดยในแต่ละชุมชนใช้กุศโลบายไม่เหมือนกัน เช่น การลงมือร่วมกับชาวบ้านในการขุดหาต่อไม้ ชาวบ้านเห็นการมีส่วนร่วมและทำอยู่ ชาวบ้าน ก็จะทำตาม เป็นกุศโลบายของพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ นอกจากนี้พระครูอภิรักษ์ธีรคุณไม่มีต้นแบบในการพัฒนาที่ชัดเจนเท่าใดนัก หากแต่มีแนวความคิดสัมพันธ์กับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เพราะพระครูอภิรักษ์ธีรคุณเลือกปฏิบัติโดยตรงและแก้ปัญหาทันทีด้วยตัวท่านเอง โดยมีความมั่นใจในการทำ จินตนาการในการทำ คิดขึ้นมาด้วยตนเอง และสุดท้ายลงมือทำ พระครูอภิรักษ์ธีรคุณได้มีการรวบรวมความรู้หลักการปฏิบัติ การพัฒนามาจากประสบการณ์และการเรียนรู้ทั้งสิ้น ซึ่งในระหว่างการพัฒนาประสบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา คือ การส่งเสริมอาชีพจากต่อไม้ของพระครูอภิรักษ์ธีรคุณได้นำมาสู่ความเข้าใจผิดในการแปรรูปต่อไม้จากเจ้าหน้าที่ในภาครัฐ และกรมป่าไม้ ดังนั้นพระครูอภิรักษ์ธีรคุณจึงมีแนวทางและวิธีในการแก้ไขปัญหาด้วยการหยุดการแปรรูปต่อไม้

พระครูอภิรักษ์ธีรคุณมองทิศทางของพุทธศาสนากับสังคมในอนาคต คือ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ จะเป็นแบบอย่างที่ดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับพระสงฆ์เองว่าจะเลือกแบบใด ถ้าจะเสื่อมก็เสื่อมที่ตัวพระสงฆ์เอง (พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ, 2566 : สัมภาษณ์) ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์ควรดำเนินแนวทาง คือ ศรัทธาในตนเองก่อน พัฒนาตนเองก่อน เป็นผู้ให้ก่อน และทำตนให้เป็นแบบอย่าง ลงมือปฏิบัติก่อนผู้อื่น และใช้ความระมัดระวังในการครองตน โดยใช้ศีลสมาธิ ปัญญา รักษาตนตามพระวินัย เกี่ยวกับทางโลกได้แต่อย่างมุ่งมั่นเพื่อแสวงหาผลทางโลกมากกว่าทางธรรม

บทบาทพระสงฆ์กับทิศทางพุทธศาสนา

บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปตามลักษณะได้ 3 รูปแบบคือ 1) บทบาทต่อตนเองในฐานะภิกษุ(ศาสนา) 2) บทบาทต่อตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม และ 3) บทบาทต่อตนเองในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม

และตามพระธรรมวินัยคือ บทบาทหลัก คือ คณัฏฐะ และวิปัสสนาธุระ โดย พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำ ผู้ประสานงาน ผู้ช่วยเหลือ ผู้จัดการ ผู้บริหาร ผู้ให้ความรู้ ผู้พัฒนา ผู้เผยแพร่ คำสอน ผู้ประยุกต์ ผู้ร่วมมือ ผู้สร้างเครือข่าย ผู้ออกแบบ เพื่อยกระดับและพัฒนาคนในชุมชน ผ่านโครงการและกิจกรรมทางสังคม โดยมีแนวคิดการพัฒนา จากหลักของชาวพุทธที่ดีที่ท่านได้ให้ไว้ 7 ข้อ คือ “ 1) มีความรู้กว้างขวาง 2) มอบความไว้วางใจ 3) ให้โอกาส 4) ปราศจากอคติ 5) ดำริถึงความก้าวหน้า 6) มีปัญหาเร่งแก้ไข 7) ให้ภัยทุกโอกาส ” จะเห็นได้ว่าหลักการ 7 ข้อนั้นตั้งอยู่บนฐานของ ศีล สมาธิ และปัญญา การครองตน การครองใจ การสร้างปัญญา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ดี และส่วนที่สำคัญที่สุดคือ การไม่ลืมบุคคลที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาต้องรู้จักสำนึกบุญคุณ จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของการให้คุณค่ากับ “คน” ของพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ และให้โอกาสตามหลักการของท่าน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทที่ได้ทำหน้าที่ตรงตามพระธรรมวินัย และบทบาทที่ได้กระทำต่อสังคม รวมทั้งการปฏิบัติตามบทบาทของตนเอง กล่าวคือ ประโยชน์จากบทบาทของพระสงฆ์ ได้แบ่งออกถึงหน้าที่ อันพึงกระทำ ต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อศาสนา หากเราพิจารณาในประเด็นหน้าที่ พบว่า ประโยชน์ของพระสงฆ์เริ่มต้นมาจากมุมมองส่วนตนเอง ขยายออกไปสู่ชุมชน และขยายออกไปสู่สาธารณะ(สังคม) โดยที่มุมมองต่อตนเอง ผู้วิจัยแบ่งได้ 3 รูปแบบ คือ 1) บทบาทต่อตนเองในฐานะภิกษุ (ศาสนา) 2) บทบาทต่อตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม และ 3) บทบาทต่อตนเองในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม สอดคล้องกับสังคมอีสานซึ่งพระสงฆ์ต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อพัฒนาสังคมให้เกิดความเป็นอยู่ทั้งสภาพกาย และจิตใจ ให้ดีขึ้น โดยพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามอุดมคติ คือ การรักษาคุณงามความดีตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคำสอน ได้แก่ การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้บรรลุพ้นทุกข์ และสั่งสอนคนทั่วไปให้พ้นทุกข์ นอกจากนั้นแล้วพระสงฆ์ต้องทำการเผยแผ่และสืบทอดต่อพระศาสนา โดยการปกครอง การศึกษา เผยแผ่สังเคราะห์ สังคม ช่วยเหลือให้ความเมตตาต่อสรรพสัตว์โลก ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ในการเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ พระเป็นเนื่อนาบุญและเป็นที่พักของคนที่ทางจิตใจของคนในชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุพงศ์ สุดพังยาง, ยุวดี นาอินทร์, เสกสรรค์ สนวา และสุพัฒนา ศรีบุตรดี (2566) วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่นด้านการศึกษา

และวัฒนธรรม กรณีศึกษาพระครูสุนทรปัญญาวิมล ผลการวิจัยพบว่า 1) พระครูสุนทรปัญญาวิมล ท่านมีบทบาทของการเป็นพระนักการพัฒนาทางการศึกษาและวัฒนธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนในชุมชน 2) บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาต้องมีคุณลักษณะและความรู้ความสามารถในการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในการพัฒนาท้องถิ่น และ 3) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมเพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น และพระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาตนเองให้รอบรู้เพื่อเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงจะส่งผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกพจน์ คงกระเรียน (2562 : 27) วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์ เพื่อสังคม : กรณีศึกษา พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อดาวรุ่ง สิริธโร) พบว่า บทบาทการพัฒนาของพระภิกษุได้ครอบคลุมการพัฒนามนุษย์ โดยมีด้านร่างกาย และด้านจิตใจ โดยเสริมด้านทักษะต่าง ๆ เข้าไปด้วยเช่น ทักษะด้านช่าง (เฟอร์นิเจอร์) และพัฒนาด้านกายภาพที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมร่วมด้วย ซึ่งครอบคลุม ที่อยู่อาศัย ความเป็นอยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค สาธารณะประโยชน์ ทุนการศึกษา เป็นต้น กล่าวคือ การตอบสนองต่อปัจจัย 4 ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความสุขควบคู่ไปกับการมีปัญญา เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ มั่นคงทางกายภาพ และทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมได้เป็นอย่างดี และเท่าทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของพระสงฆ์หลายด้านสูญเสียไปบทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมลดน้อยเพราะมีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัด โลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมไปถึงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้เกิดการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาทัศนคติ ค่านิยม รวมไปถึงวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

บทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมจังหวัดสุรินทร์ มีส่วนสำคัญทำให้สังคมเกิดการพัฒนาทั้งด้านกายภาพ และด้านจิตใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสังคมโดยรวมได้ ซึ่งมีประเด็นที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งเชิงนโยบายและแนวทางการปฏิบัติได้ คือ

1.1 บทบาทภิกษุ

1) ภิกษุสามารถนำแนวทาง หลักการ วิธีการ แนวคิดของการพัฒนาจากบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ ไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับแนวทางของตนเองได้

2) ภารกิจที่ยังขาดแรงจูงใจในการทำงานด้านการพัฒนาสามารถศึกษาแนวทางการทำงานจากบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ โดยนำไปเป็นต้นแบบและศึกษาได้

1.2 บทบาทสังคม

1) องค์กรทางสังคมและเอกชนนำแนวทาง กรอบคิด วิธีการ หลักการ ของการพัฒนาไปเพื่อประสานงานสร้างเครือข่ายหรือร่วมมือในการพัฒนาสังคมให้สอดคล้องกับหน้าที่พันธกิจขององค์กรได้

2) องค์กรทางภาครัฐ สามารถนำแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์นำไปสู่การจัดทำนโยบายเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ ทั้งระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ซึ่งสามารถบูรณาการได้กับทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับสังคม

3) สังคมนำแนวทาง กรอบคิด วิธีการ หลักการ ของการพัฒนาไปปรับใช้กับวัดในชุมชนเพื่อความเหมาะสมของบริบททางสังคม

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจ ควรศึกษาเพิ่มเติมส่วนสำคัญหรือเน้นในบางประเด็นที่ยังไม่ครอบคลุมเพื่อเจาะลึกลงไปในแต่ละประเด็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.1 ศึกษาพัฒนาการของการทำงานพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ

2.2 ศึกษาบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณกับการแก้ไขปัญหาของสังคม

2.3 ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบบทบาทพระครูอภิรักษ์ธีรคุณ กับการพัฒนาของพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ในจังหวัดสุรินทร์

เอกสารอ้างอิง (References)

กานต์ กาญจนพิมาย. (2553). การศึกษาวิเคราะห์พระพุทธรูปไม้อีสานเชิงปรัชญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ณรงค์ เชื้อบัวเย็น และ พระมหาชัยชนะ บุญนาดี. (2563, กันยายน - ธันวาคม) “บทบาทของพระสงฆ์กับนโยบายความมั่นคงในทศวรรษปี 1970.” วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 5(3) : 657-673.

ธาดา สุทธิธรรม. (2549). รูปแบบผังชุมชนสายวัฒนธรรมไท. ขอนแก่น : คลังนานา.

พระครูวิบูลวุฒิกร, ดุสิต ศรีโคตร และ เกวลี ศรีโคตร. (2564, มีนาคม – เมษายน). “กระบวนการขับเคลื่อน ฝั พราหมณ พุทธ ในการพัฒนาคุณธรรมบนต้นทุนศรัทธาเดิมที่เหมาะสมของชุมชนบานยอดแกง ตำบลยอดแกง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์.” วารสารสหวิทยาการวิจัย และวิชาการ. 1(2) : 47-65

พระครูอภิรักษ์ธีรคุณ. (2566, ตุลาคม 15). สัมภาษณ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**.

พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์.

ภาณุพงศ์ สุดพังยาง และคณะ. (2566). “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่นด้านการศึกษาและวัฒนธรรม กรณีศึกษาพระครูสุนทรปัญญาวิมล.” วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ.

1(1). 31 - 44.

วิโรฒ ศรีสุโร. (2539). **ธาตุอีสาน**. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส.

อุดม บัวศรี. (2534). **อีสาน ฉบับพุทธศาสนา**. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน

มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เอกพจน์ คงกระเรียน. (2562, มกราคม - มิถุนายน). “บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม : กรณีศึกษา พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร).” วารสารราชชนครินทร์. 16(35) : 25-30.